

Kapitalismia perhepiirissä

Donald Trumpin äänestäminen saattoi hyvinkin olla Michael Mooren sanoin ”ihmiskunnan historian suurin keskisormi”, jota valkoinen työväenluokka näytti halveksimilleen vallanpitäjille. Keskisormen koon lisäksi olennaista on myös, kuka kuljettaa viestin perille. Sanansaattajina voivat toimia satii-ripuolueet (Islannissa Paras puolue voitti Reykjavíkin pormestarinvaalit; Unkarissa Kaksihäntäisen koiran puolueella oli näppinsä pelissä Viktor Orbánin pakolaisvastaisen kansanäänestyksen sabotoinnissa), järjestelmää vastustavat puolueet (piraatit) tai puolueiksi muuttuneet ruohonjuuriliikkeet (Podemos)¹. Tai sitten viestiä vievät populistit.

Mikä määrittää populistia? Kaikki eliittiä kritisoivat eivät ole populistieja. Bernie Sandersin ja Donald Trumpin laiskassa rinnastamisessa jää tiedostamatta, että populistit eivät tyydy Wall Streetin tai ”globalismin” vastustamiseen. Pikemminkin populistieilla on tapana väittää, että ainoastaan he puhuvat ”todellisen kansan” ja ”hiljaisen enemmistön” nimissä. Väite moraalisesta yksinoikeudesta edustaa kansaa on kahdella tavalla suoraan vahingollinen demokratiale. Populistit syyttävät kaikkia poliittisia kilpakumppaneitaan oikeutuksen puutteesta. Demokratiassa politiikan ytimessä ovat poliittiset erimielisyydet: kansalaisille esitetään vaihtoehtoja eikä pelkästään kilpailla kyvykkyydessä ja pätevytydessä. Populistien puheissa eri mieltä ei kuitenkaan olla harjoitetusta politiikasta. Sitä vastoin populistit tekevät politiikasta henkilökohtaista: heidän vastustajiensa täytyy olla kieroja ja korruptoiteita. Trump on äärimäinen mutta ei poikkeuksellinen esimerkki. Hänen kannattajansa ottivat vain harvinaisen kirjaimellisesti hänen henkilöön käyvät hyökkäyksensä Hillary Clintonia vastaan. Ne eivät rajoittuneet pelkästään vihamielisiin ”Vangitkaa hänet!”-huutoihin, vaan yhden mielipidetiedustelun mukaan 40 prosenttia Trumpin kannattajista Floridassa oli samaa mieltä väittämästä, jonka mukaan Clinton oli kirjaimellisesti paholainen. Vuoden 2016 vaalikampanjaa kuvaa hyvin se, että tällainen kysymys on ikinä voinut päätyä vakavasti otettavaan kyselytutkimukseen. Näin kuitenkin kävi oikeistolaisen radiojuontajan Alex Jonesin lisättyä InfoWars-verkkosivuilleen uutta ”tietoa”: hän väitti sekä Clintonin että Obaman nousseen suoraan helvetistä – kunhan pääsee lähietäisyydelle, voi haistaa rikin.

Populisteja voisi siis kutsua periaatteelliseksi anti-pluralisteiksi, demokraattisen moniarvoisuuden vastustajiksi. Tämän toinen vahingollinen seuraus ei ole yhtä ilmeinen. Populistien mielestä kukaan, joka ei tue heitä – tai jaa heidän käsitystään ”todellisen kansan” koostu-

muksesta – ei voi todella kuulua kansaan. EU-kansanäänestyksen jälkeisenä päivänä pitämässään puheessa Nigel Farage väitti, että ”voitto kuului todelliselle kansalle”. Ilmeisesti Euroopan unionissa pysymistä kannattaneet 48 prosenttia äänestäjistä eivät olleet yhtä todellisia – ehkä he eivät lainkaan lukeudu aitoihin britteihin (tai pikemminkin englantilaisiin, jos Faragelta kysytään). Trump on kannattanut samanlaisia näkemyksiä. Toukokuussa hän julisti kampanjatilaisuudessaan: ”Ainoastaan kansan yhdistäminen on tärkeää, sillä muilla ei ole mitään merkitystä”². Trump määrittelee, ketkä kuuluvat kansaan: muita ei lasketa, vaikka he sattuisivatkin olemaan Yhdysvaltain kansalaisia (muulla maailmalakaan ei tietenkään ole väliä).

Liberaalit tulkitsevat väärin Trumpin voiton jälkeiset puheet yhtenäisyydestä ja yhdistämisestä, jos he kuvittelevat niitä sovinnon sanoiksi (”Me yhdistymme ja voitamme, voitamme, voitamme!” hän twiittasi 12. marraskuuta). Yhtenäisyyden voi saavuttaa vain populistien omilla ehdoilla: koska kukaan muu ei todella puhu kansan puolesta, erimielisyys ja vastustus on määritelmällisesti epäilyttävää, jopa täysin vailla oikeutusta. Trumpin ilmoitus ”Tulemme yhtenäisemmiksi kuin koskaan aikaisemmin” (sekin Twitterissä) on pikemminkin uhkaus kuin lupaus. Demokratia kuuluu ainoastaan todelliselle kansalle.

Kaikesta huolimatta populismi ei yksinään pysty selittämään ”Trump-ilmioita”, kuten vasta valittu presidentti itse asian nimeää. Viime aikoina valtaan on noussut muitakin populistieja, kuten Recep Tayyip Erdoğan Turkissa ja Viktor Orbán Unkarissa, mutta kukaan ei ole aikaisemmin onnistunut tempussa perinteisessä, vahvasti vakiintuneessa länsimaisessa demokratiassa. Vaikka Yhdysvaltain presidentinvaalit olivat monin tavoin poikkeukselliset, joiltain osin kaikki sujui kuin ennenkin. Kuten yhdysvaltalaisutkija Larry Bartels huomautti, 90 prosenttia itsensä republikaaniksi määrittelevistä äänesti Trumpia, siinä missä 89 prosenttia itseään demokraatteina pitävistä kansalaisista antoi äänensä Clintonille³. Ei myöskään ole yllättävää, että saman puolueen pidettyä virkaa kaksi kautta putkeen istuvan presidentin vastainen mieliala vahvistuu (Clintonia pidettiin käytännössä viiranhaltijana). Ei liioin yllätä, että epäroivät äänestäjät asettivat etusijalle ”muutoksen”, pitivät he ”muutosta” ajanutta ehdokasta muuten kuinka ongelmallisena tahansa. Tämä on perustietoa yhdysvaltalaisessa politiikan tutkimuksessa. Sen perusteella on myös päivänselvää, että Trump ei olisi ikinä päässyt Valkoiseen taloon ilman tukijoitaan – tai kiistanalaisemmin ilmaistuna käytyreitään – republikaanisessa puolueessa. Newt Gingrichin ja Chris

Christien kaltaiset kirjavasta menneisyydestään tunnetut politiikan raskassarjalaiset olivat avainasemassa vakuutuksessaan republikaaneja ja oikealle kallellaan olevia ”sitoutumattomia” siitä, että Trumpin äänestäminen oli hyväksyttävää. Ovensuukyselyjen mukaan ainoastaan 37 prosenttia äänestäjistä piti Trumpia pätevänä presidentiksi. Perustuslakiasiantuntija Jack Balkinin sanoin jonkun täytyi vakuuttaa republikaaneille, että ”vaikka Trump on epäpätevä paskiainen, ainakin hän on *heidän* paskiaisensa. Hän saattaa olla syntinen, muttei sentään anti-kristus.”⁴ Samoin kuin Farage tarvitsi Johnsonia ja Govea tuekseen, Trump nojasi ratkaisevasti miehiin, jotka olivat valmiita vaarantamaan koko vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen⁵. Luultavasti sekin nosti hänen osakkeitaan, että Trumpin päävastustajaksi puolueen sisällä kohosi Mitt Romney, karikatyyri rahavallan edustajasta.

Osa Yhdysvaltain politiikan vallitsevista totuuksista kuitenkin kumoutui. Clinton keräsi lähes kaksi kertaa enemmän rahaa kuin Trump. Trumpilta puuttui kunnollinen kampanjaorganisaatio vaalikentillä, eikä hän onnistunut voittamaan yhtäkään vaaliväittelyä. Valta-virtamedia ei myöskään käytännössä tukenut lainkaan Trumpia (vaikka hän saikin miltei rajattomasti lähetysaikaa, koska hänellä on ilmiömäinen kyky nostaa katsojalukuja). Trump-tutkijoiden täytyy tulevaisuudessa selvittää, kuinka ratkaiseva vaikutus oli lopulta sosiaalisella medialla tai oikeistolaisten verkkosivujen ja puheradion rinnakkaisistollisuudella. On syytä olettaa, että Twitter ja Facebook toimivat erityisen hyvin populistien käytössä. Etenkin Twitter voi vahvistaa tunnetta ”suorasta edustamisesta”, kuten italialainen politiikan teoreetikko Nadia Urbinati on ilmiötä kutsunut⁶. Toisin kuin he antavat kannattajiensa ymmärtää, populistilla ei ole aikomusta siirtyä edustuksellisesta demokratiasta suoraan demokratiaan. Populistien mielestä edustajamme vain ovat vääriä, jos he itse eivät pääse valtaan. He eivät pyri avoimeen demokraattiseen prosessiin, jossa kansalaiset harkitsisivat päätöksiä keskenään. Kun populistit järjestävät kansanäänestyksen, kansalaisten tehtäväksi jää ainoastaan vahvistaa, mitä populistit ovat ennakoita määritelleet kansan ainoaksi aidoksi tahdoksi – mikä puolestaan tiedetään vain siksi, että todellinen kansa on populistien oma symbolinen rakennelma. Populistit vaativat silti, että kaikista vallan väliportaista luovutaan, olivatpa ne monimutkaisia puoluekoneistoja tai ammattimaisia tiedotusvälineitä. Populistien ja heidän kannattajiensa silmissä välitasot ovat vääristymiä.

Trump on kutsunut itseään 140 merkin Hemingwayksi. Hänellä on hallussaan ”parhaat sanat”. Hän sanoo rakastavansa Twitteriä, koska se on kuin omistaisi

oman lehden mutta ilman taloudellisia tappioita. Twitterissä viestit synnyttävät kaikukammioita Facebookin tapaan, mutta sen avulla yksittäisen kansalaisen on myös mahdollista samastua suoraan tähän kansan otaksutusti ainoaan todelliseen edustajaan. On vaikea kuvitella, miten tämä olisi ollut aiemmin mahdollista ainakaan päivittäisenä kokemuksena – kenties osallistumalla puoluekokouksiin ja saavuttamalla suoran yhteyden johtajaan samalla, kun muut ympärillä jakavat täsmälleen saman tunteen. Nykyisin kokemus suorasta yhteydestä on klikkauksen päässä ympäri vuorokauden: ”Kappas, hänkin on hereillä aamukolmelta ja ajattelee aivan samaa kuin minäkin.”

Syntynyt vaikutelma on voimakas, vaikka se onkin harhaa. Mediapelissä taitavat poliitikot osaavat hyödyntää sen vaikutusta ennennäkemättömillä tavoilla. Otetaan esimerkiksi Beppe Grillon blogi, jonka ympärille syntyi Italiassa valtaapitäviä vastustava Viiden tähden liike⁷. Grillo kirjoitti seuraajilleen: ”Tyypit hei, tehdään näin: kertokaa te, mitä tapahtuu, ja minä toimin äänenvahvistimena.” Ennen politiikkaan siirtymistä Grillo oli tunnettu koomikko. Hän ei ikinä ole tyytynyt vain kaiutamaan tavallisten ihmisten ilmaisemia huolia: *il popolon* tapaa puhua muovaa ratkaisevasti hänen johtajuutensa, vaikka hänellä ei olekaan muodollista valta-asemaa. Myös Trump oli tunnetusti tv-tähti, kuuluisa osin kuuluisuutensa takia. Mutta Trumpista tekee erityisen se, että hänessä yhdistyvät Grillo ja Silvio Berlusconi samassa hahmossa. Aina kun häntä vaalikampanjan aikana syytettiin pelkäsi viihdyttäjäksi, hän saattoi viitata menestykseensä liikemiehenä; aina kun huomautettiin, että suurin osa hänen liikeyrityksistään on päätynyt konkurssiin, hän pystyi puolustautumaan sanomalla olleensa ennen kaikkea mediatähti.

Vieläkin merkittävämpää on, että Trump onnistui Berlusconin tapaan luomaan itsestään kuvan samastuttavana henkilönä nimenomaan halveksumalla avoimesti valtiota. Tätä ilmensi hänen herkeämätön pyrkimyksensä vältellä veroja. Berlusconi halusi italialaisten rikoskumppaniksi iskemällä heille silmää: ”Tiedän teidän yrittävän huijata – niin minäkin teen.” Trump toimi samoin. Hänen ilmeinen itsehillinnän puutteensa saattoi luoda vaikutelman aitoudesta, ja se oli hurjan viihdyttävää: ikinä ei voinut tietää, mitä seuraavaksi tapahtuu. Avoimeksi kysymykseksi jää, oliko rajojen rikkominen spontaania vai ei, mutta aivan kuten tositelvisiossa, tärkeintä oli dramaattinen vaikutelma ja luonteenlaadun näennäinen vilpittömyys. Trump paljasti, että liikemiehenä hän antoi lahjoituksia kaikille ehdokkaille ja myöhemmin soitti heille pyytäkseen vastapalveluksia.

”Epätoivossaan liberaalit ovat herättäneet henkiin 1800-luvun massapsykologian kliseitä.”

Tämä ei juurikaan poikkea Giánis Varoufákin kuvauksista siitä, mitä todella tapahtuu euroryhmän kokouksissa suljettujen ovien takana⁸. Kukapa tietää, vaikka asiat oikeasti hoidettaisiin näin? Riittää, että itseään ulkopuoliseksi kutsuva vahvistaa kaikki epäilyksemme siitä, mikä järjestelmässä on vikana. Vaikkemme pitäisikään hänen ajatuksistaan, luotamme henkilöön, joka raottaa salisuuksien verhoa.

Liberaalit ovat tuskailleet omaa kyvyttömyyttään tavoittaa kansalaisia ”faktantarkistuksillaan” ja kiistatommilla todistuksillaan Trumpin puheiden jatkuvista sisäisistä ristiriitaisuuksista. Erikoista kyllä, epätoivossaan he ovat herättäneet henkiin 1800-luvun massapsykologian kliseitä. Samalla kun liberaalit kiistävät käytännössä kaikki populistien esittämät väitteet, etenkin heidän väitetysti yksinkertaistetut poliittiset ratkaisunsa, he hyväksyvät kyselemättä populistien oman tulkinnan menestyksensä salaisuudesta. Liberaalit vain nyökyttelevät, kun Arron Banks julistaa: ”Faktat eivät tepsi [...] Ihmisiin täytyy luoda tunneyhteys.”⁹ ”Massat” eivät kuitenkaan ole tunteidensa sokaisemia surkimuksia valmiina vastaanottamaan karismaattisen kansankiihottajan kutsuun. Ensinnäkin tunteen mutkaton erottaminen järjestä on harhaanjohtavaa. Ihmiset ovat syystä vihaisia, ja yleensä he hahmottavat nuo syynsä osana yleisempää tarinaa siitä, mikä heidän elämässään on mennyt pieleen. Trump herätti luottamusta ulkopuolisena ja sitäkin vahvemmin uskottavana esimerkkinä epäammattimaisesta politiikasta. Jotkut luottivat häneen, koska hän sanoi asiat suoraan. Toisissa tapauksissa kuitenkin luottamus syntyi ensin, ja se sai ihmiset uskomaan, että Trumpin puheissa on perää. Trumpin kertoma tarina saattoi koostua valheista, mutta

se oli johdonmukainen, aivan kuten Faragen luoma kertomus Englannin vapaudesta ja EU:n diktatuurista oli omalla tavallaan johdonmukainen. Kun oli omaksunut tämän tarinan, valtiovarainministeriön virallinen ”fakta”, jonka mukaan brittiperheiden tulot laskisivat EU:n ulkopuolella 4 000 punnalla vuodessa, sai uuden merkityksen. Kuka ei olisi valmis maksamaan 4 000 puntaa vapaudesta ja demokratiasta? ”Ihmismassoja eivät vakuuta tosiasiat eivätkä edes seipitetyt tosiasiat”, Hannah Arendt on todennut, ”vaan sen järjestelmän kiinteys, johon faktojen oletetaan kuuluvan.”¹⁰ Näkemyksestä on tunnistettavissa hänen ajalleen tyypillinen, tavallisiin ihmisiin kohdistuva kulttuuripessimismi.

Poliittinen samastuttavuus ei voi juurikaan rakentua verovälttelijän imagon saati ahdistelijan maineen varaan. Trumpin menestys oli kiinni siitä, että monet hänen seuraajistaan saatiin näkemään itsensä osana niin kutsuttua valkoista identiteettiliikettä. Hänen voitonpuheensa aikana kaikuneet huudot ”U-S-A, U-S-A!” oli kuultu aikaisemminkin Sarah Palinia tukevissa kampanjatilaisuuksissa ”tämän suurenmoisen kansakunnan isänmaallisilla alueilla”¹¹. Huutojen todellinen merkitys oli: ”Maamme oli ryöstetty meiltä. Nyt se on jälleen meidän.” (Trumpin retoriikassa useimmin toistuvat sanat ovat ”takaisin” ja ”jälleen”.) Ei ole ensimmäinen kerta Yhdysvaltain historiassa, kun mustien aseman parantumisen jälkeen on nähty rasistisia vastaliikkeitä (”valkoinen vastaisku”, *whitelash*, kuten Obaman entinen neuvonantaja Van Jones ilmiötä kutsuu).

On kuitenkin virheellistä kuvitella Trumpin tavalla tai toisella paljastaneen, että Yhdysvallat on olemukseltaan kiihkoileva yhteiskunta. Poliittinen edustuksel-

Tamara Piilola, *WildWilder* (I only ask to be left alone) (2015), öljy kankaalle, 230 x 170 cm.

”Populistit voivat myös hallita populistieina.”

lisuus rakentuu vastavuoroisesti ja kehittyä jatkuvasti, eikä silloin ainoastaan toisinneta jo vallitsevaa sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta. Toisin kuin monissa vaalitu-
lostaa kommentoivissa puheenvuoroissa on esitetty, ei ole kovin ihmeellistä, että Obama voitti niiden valkoisten äänestäjien keskuudessa, jotka tällä kertaa tukivat Trumpia. Obaman oma rodullinen identiteetti antoi hänelle mahdollisuuden pitää monikulttuurinen identiteettipolitiikka sivussa. Sen sijaan Obama korosti muutosta ja pätevyyttä kilpaillessaan vanhaa, otteensa menettänyttä ja finanssi-
kriisin hoidossa tunaroinutta McCainia vastaan 2008 ja painotti eriarvoisuutta kamppaillessaan hengettömän plutokraatin Romneyn kanssa 2012.

Trump onnistui saamaan monet valkoiset, jotka ovat edelleen suuressa enemmistössä Yhdysvalloissa, mieltämään itsensä osaksi jonkinlaista alistettua vähemmistöä. Menestys ei rajoittunut työväenluokkaan, joka Mooren muotoilua lainatakseni saattoi käyttää äänestyskoppia ”vihanhallintavälineenä”¹². (Joka tapauksessa yleistyneeseen käsitykseen ”rasistisesta työväenluokasta” täytyy suhtautua erittäin suurella varauksella: enemmistö vähävaraisista kotitalouksista, joiden vuositulot jäävät alle 50 000 dollariin, äänesti Clintonia, samoin suurin osa ammattiyhdistyksiin kuuluvista perheistä.) Trump toi *alt-rightin*, ”vaihtoehtoisen oikeiston”, kampanjansa ytimeen: valkoisen ylivallan julistajien vastuulla oli voimistaa viestiä siitä, mitä heidän käsityksensä mukaan parhaillaan tapahtuu – ”valkoisen kansanmurhan” vaaraa sekä George Sorosin ja Janet Yellenin kaltaisten juutalaisten maailmanvaltaa. Trump on nyttemmin tehnyt *Breitbart Newsin* päätoimittajasta Steve Bannonista päästrateginsa Valkoiseen taloon. Tässäkin asiassa re-

publikaanit ovat joko olleet osallisina tai ainakin teeskennelleet tietämättömiä. Trumpin esikuntapäälliköksi nimetty republikaanien puoluejohtaja Reince Priebus on sanonut, ettei Bannon mitenkään voi olla rasisti, koska hän on opiskellut London School of Economicsissa ja Harvard Business Schoolissa. Suopeasti tulkittuna Priebus tarkoitti väitteellään, että todella fikset ihmiset tietävät kyllä rasistisen näennäistieteen ja salaliittoteoriat roskaksi, mutta fiksuina he myöskin tietävät, miten tienata niillä rahaa.

*

On tärkeää ymmärtää, että populistit voivat myös hallita populistieina. On lapsellista luulla, että protestiliikkeen kohtalona olisi epäonnistua päästyään vallankahvaan, koska protesti ei voi jatkua liikkeen päädyttyä hallitsemaan. Kaikkia populistieja ei myöskään välttämättä pidetä epäonnistujina sen takia, että heidän poliittiset linjauksensa ovat toteuttamiskelvottomia. Kenties muuria ei rakenneta, mutta tämä voidaan saada näyttämään muultakin kuin vaalilupauksen pettämiseltä. Trumpin täytyisi vain vakuuttaa riittävän moni siitä, että kansakunnan viholliset – globalistit, demokraatit, entiset missit, ketkä lie – estivät valkoisen itsesuojeluvollisuuden toteuttamisen käytännössä. Mahdollisten vihollisten lista on loputon.

Trump eroaa Erdoğanin ja Orbánin kaltaisista populistieista yhdessä merkittävässä suhteessa. Mainittujen johtajien omat puolueet ovat tiukasti heidän hallinnassaan. Trump ei voi vain pakottaa tahtoaan läpi republikaani-
puolueessa, jota on pitkään repinyt teekutsuliikkeen,

uuskonservatiivien ja Romneyn kaltaisten bisnesteknokraattien välinen valtaraistelu. Siitäkään huolimatta ei ole syytä uskoa, että republikaanit estäisivät Trumpia viemästä maata autoritääriin suuntaan. Miksi estää Trumpia hallitsemasta populistina, kun he eivät torjuneet häntä kampanjoimasta populistina? Puolueen eliitti ja konservatiiviset intellektuellit parjasivat Trumpia lähinnä pätevyyden puutteesta, eivät niinkään vihaan yllyttämisestä muslimeita tai meksikolaisia maahanmuuttajia kohtaan. Vasta kun Trump näyttäytyi uhkana heidän vaimoilleen ja tyttäriilleen – ilmeisesti heitä tulisi ajatella valtaapitävien valkoisten miesten omaisuutena – jotkut olivat valmiita hylkäämään ehdokkaansa. Mutta hekin palasivat hyvissä ajoin ruotuun, vaikka lokakuussa olisi tuntunut järkeenkäyvältä ratkaisulta paeta oppoavasta laivasta, kun Trumpin kampanjan vajoaminen vaikutti vääjäämättömältä. Priebus näytti esimerkkiä todetessaan, että hän kulkisi aina ”virran mukana”.

Vaikka Trumpin ei voi katsoa saaneen aitoa valtuutusta kansalta – esimerkiksi Reaganin tapaan – opportunismi saattaa hyvinkin pitää republikaanien rivit suorina. Monet ottavat rikkaiden velkahelpotukset ja pankkien säätelyn purkamisen tyytyväisenä vastaan eivätkä haasta Trumpia muissa kysymyksissä (ainoa todellinen, vaikeasti ratkaistava kiistanaihe saattaa olla kauppapolitiikka). Trump voi todeta rikkoneensa vaalikampanjan aikana lukuisia sääntöjä, joita mahtimiesten mukaan ei saisi rikkoa. Mikään ei ruoki menestystä niin kuin menestys. Jos yksittäiset republikaanit pistävät vastaan, Trump voi koska tahansa uhata mobilisoivansa ”vaihtoehdoisen oikeiston” – ja mikä tärkeintä, ”todellisen kansan”, joka äänesti häntä.

Niin tai näin, republikaanit eivät ennenkään ole olleet järin uskottavia pelisääntöjen puolustajia katsottiinpa sitten perustuslaillisia tai kirjoittamattomia sääntöjä sille, miten pitkälle Yhdysvaltain puoluepolitiikassa voidaan mennä. Koettelihan Newt Gingrich rajoja pysäyttäessään koko keskushallinnon suuren mittaluokan yhteenotossaan Bill Clintonin kanssa. Sama poliittinen uhkapeli on toistunut monia kertoja, viimeksi Ted Cruzin ja kumppaneiden kamppaillessa Obamaa vastaan liittovaltion budjetista ja ottaessa tietoisin riskin ajaa Yhdysvallat maksukyvyttömyyteen. Yhdysvaltain perustuslaki mahdollistaa puoluepoliittisen selkkauksen, mutta ennako-oletuksena on hallinnonalojen sisäisen ja niiden välisen yhteistyön toivottavuus. Kun jonon jatkoksi listaa lähihistorian tapahtumia – Bushin ja Goren väentö vuonna 2000, Irakin sotaan johtaneet valheet, FBI:n oudot tempaukset – voi hyvin ymmärtää, miksi monet kansalaiset kunnioittavat edelleen syvästi perustuslakia, mutta samaan aikaan kokevat poliittisen järjestelmän olevan ”rikki”. Joidenkin kyselytutkimusten mukaan 40 prosenttia yhdysvaltalaisista on menettänyt luottamuksensa demokraattisiin instituutioihin.

Näin tullaankin taas yhteen populistipoliitikkojen erityispiirteeseen. Populistit eivät kunnioita menettelytapoja: omien sanojensa mukaan heitä kiinnostaa ainoastaan otaksumansa todellisen kansan tahdon suora to-

teuttaminen. Ei ole sattumaa, että Trump ei suostunut etukäteen ilmoittamaan, hyväksyisikö hän vaalituloksen, jos Clinton voittaisi (70 prosenttia republikaaneista oli samaa mieltä väitteestä, jonka mukaan Clintonin voitaessa vaalituloksen täytyy olla tekaistu). Kaikki poliitikot luonnollisesti uskovat, että he ovat oikeassa ja heidän vastustajansa väärässä. Populistin erottaa joukosta uskomus, että vaaleissa häviäminen ei voi olla heidän omaa syytään, vaan eliitin on täytynyt vedellä naruista verhojen takana. Tämän logiikan mukaan populistit voitaisivat joka kerta, jos hiljainen enemmistö vain saisi ilmaista tahtonsa. Häviö voi johtua ainoastaan siitä, että eliitti onnistuu jotenkin hiljentämään enemmistön. Nyrinkurisen tilanteesta tekee se, että Yhdysvalloissa ihmisiä *todella* estetään äänestämästä. Asiasta saa tosin syyttää juuri republikaaneja: he ovat käytännössä kaventaneet vähemmistön mahdollisuuksia äänestää esimerkiksi tiukentamalla vaatimuksia henkilöllisyystodistuksista.

Tuore osoitus populistien menettelytapojen kunnioituksen puutteesta on äärimmäinen muttei poikkeuksellinen esimerkki. Lokakuun toisena päivänä Viktor Orbán järjesti kansanäänestyksen kysymyksestä, voidaanko Brysselissä päättää maahanmuuttajien sijoittamisesta Unkariin kuulematta ensin maan parlamenttia. Perustuslakiasiantuntijat ovat oikein huomauttaneet, ettei asiaa voitaisi Unkarin lain mukaan ratkaista tässä käsittelyjärjestyksessä. Kansanäänestys sai vaalikomitealta siunauksensa, mikä vain osoittaa, kuinka pitkälle Orbánin hallinto on mennyt horjuttaessaan vallanjakoa ja valtatasapainoa. Kansanäänestyksen tulos osoitautui lopulta joka tapauksessa mitättömäksi: 98 prosenttia kyllä tuki hallitusta, mutta äänestysaktiivisuus ei noussut yli päätösvaltaisuuden vaaditun 50 prosentin kynnyksen. Prosessi oli täysin Orbánin hallinnassa (ja hän oli tuhannut arviolta 40 miljoonaa dollaria islaminvastaiseen kampanjointiin mediassa pelotellakseen ihmisiä vaaliurnille), eikä hän voinut väittää vihamielisen eliitin peukaloineen vaalitulosta. Jälkikäteen hän kuitenkin yksinkertaisesti totesi, että ”kansan” oli saanut ensimmäistä kertaa Euroopassa todellisen mahdollisuuden lausua kantansa maahanmuuttokysymykseen. Näin hän käytännössä julisti, että ”todellista kansaa” olivat ne 3,3 miljoonaa kansalaista, jotka äänestivät turvapaikanhakijoiden oikeutettuja vaatimuksia vastaan, olettaen samalla, että äänestämättä jättänyt ”hiljainen enemmistö” oli hänen kanssaan samaa mieltä. Orbán kävi uudelleen kampanjoimaan Brysseliä vastaan. Siellä valtaa väitetysti pitävät ”liberaalit nihilistit”, jotka tahtovat pakottaa Euroopan kansakunnat omaksumaan monikulttuurisuuden.

EU:n sisällä Orbán on vallassa olevan populismin edelläkävijä. Trumpin tapaan hänkin on tarvinnut valtavirtaa edustavia tukijoita: Angela Merkel ja muut kristillisdemokraatit ovat suojelleet häntä vuosia. Orbán oli ainoa eurooppalainen valtionpäämies, joka avoimesti kannatti Trumpia. Hiljattain Lontoon-vierailulla Orbán hekkumoi ajatuksella, että Trumpin valinta tarkoittaa paluuta ”todelliseen demokratiaan” vastakohtana lännessä viimeisen kahden vuosikymmenen aikana nähtyyn ”libe-

raaliin epädemokratiaan” (älkää antako sen seikan häiritä, että useampi äänesti Clintonia kuin Trumpia: todellinen demokratia on sitä, mitä populistit sanovat sen olevan). Ylistäessään omien sanojensa mukaan suurta älyllistä murrosta Orbán julisti, että voimme vihdoon ”palata todellisuuteen” ja ryhtyä ”poliittiselle korrektiudelle” vastakkaiseen ”vapauttavaan suorapuheisuuteen”.

Populistit eivät ole pelkkiä lumepoliitikkoja. Heidän sanomisensa ja tekemisensä voivat olla vastauksia aitoihin epäkohtiin, ja niiden seuraukset saattavat olla hyvinkin todellisia. On kuitenkin tärkeää ymmärtää, etteivät populistit ole keitä tahansa poliitikkoja kuorutettuna kansaa kiihottavammalla retoriikalla. He määrittävät vaihtoehdoisen poliittisen todellisuuden, jossa merkityksellistä on ainoastaan heidän yksinoikeutensa edustaa ”todellista kansaa”: Trumpin tapauksessa tämä vaihtoehdotodellisuus on luotu vaihtoehdoisen oikeiston tuella. Parhaassa tapauksessa populistit haaskaavat vain vuosia kotimaansa kehityksestä, kuten Berlusconi teki Italiassa. Yhdysvalloissa Washingtonin lobbarit saavat luultavasti

vapaat kädet toimia, ja luvassa on pidäkkeetöntä kämmintäkapitalismia (tai Trumpin tapauksessa kenties kapitalismia perhepiirissä). Vallanjakoa ja valtasapainoa pyritään jatkuvasti murentamaan: keinovalikoimaan sisältyy tuomareiden syyttäminen kansanvihollisiksi, jos he tekevät todellisten kansalaisten tahdon vastaisia päätöksiä, ja median toiminnan tekeminen äärimmäisen vaikeaksi. Poliitikasta tulee omanlaistaan tositelevisiota, jossa leipää ja sirkushuveja on runsaasti tarjolla. Mitä tapahtuu pahimmassa tapauksessa? Koko yhteiskuntajärjestelmän muutos Yhdysvalloissa.

Suomentanut Jaakko Belt

(alun perin: *Capitalism in One Family. London Review of Books. Vol. 38, No. 23, 2016, 10–14. Verkossa: lrb.co.uk/v38/n23/jan-werner-muller/capitalism-in-one-family)*

Suomentajan huomautukset

- 1 Koomikko Jón Gnarr Kristinssonin vuonna 2009 perustama protestipuolue Besti flokkurin (”Paras puolue”) piti valtaa Islannin pääkaupungissa 2010–2014; Unkarissa 2006 perustettu, koiralogostaan tunnettu parodiapuolue Magyar Kétfarkú Kurya Párt sai virallisen puolueen aseman 2014; EU:n kuripoliittikkaa vastustaneen Indignados-liikkeen perustalle 2014 syntynyt vasemmistokoalitio Podemos (”Me voimme”) on tällä hetkellä Espanjan kolmanneksi suurin puolue, joka on saavuttanut menestystä paikallis-, parlamentti- ja eurovaaleissa.
- 2 Trumpin lausahduksen yhteys Müllerin korostamaan erotteluun kansan (*the people*) ja sen ulkopuolelle suljetun kansanosan (*the other people*) välillä käy alkukielellä ilmi sanatasolla: *The only important thing [...] is the unification of the people, because the other people don't mean anything.*
- 3 Larry Bartels, 2016 Was an Ordinary Election, Not a Realignment. *The Washington Post* 10.11.2016. Verkossa: washingtonpost.com/news/monkey-cage/

- 4 Yalen valtiosääntöoikeuden professori Jack M. Balkin kirjoittaa näin 13.11.2016 tehdyssä blogipäivityksessään ”What Kind of President Will Trump Become?, Part I”. Luettavissa: balkin.blogspot.fi/2016/11/what-kind-of-president-will-trump_13.html
- 5 Eturivin konservatiivipoliitikot Boris Johnson ja Michael Gove kannattivat Brexit-äänestyksessä itsenäisyyspuolue UKIP:in silloisen puheenjohtajan Nigel Faragen tapaan irtaantumista Euroopan unionista.
- 6 Ks. esim. Nadia Urbinati, *Representative Democracy. Principles and Genealogy*. University of Chicago Press, Chicago 2008.
- 7 Suoraa demokratiaa kannattava Movement 5 stelle perustettiin 2009.
- 8 Vasemmistolaista Syriza-puoluetta edustanut Kreikan entinen valtiovarainministeri Giánis Varoufákis neuvotteli euroryhmässä Kreikan lainaohjelmien ehdoista euroalueen muiden valtiovarainministerien kanssa.
- 9 Liikemies Arron Banks oli Brexititä ajaneen Leave.EU-kampanjan suurin

- rahoittaja. Lausunnosta, ks. independent.co.uk/news/uk/home-news/brexit-news-donald-trump-leave-campaign-facts-dont-work-arrron-banks-lies-referendum-a7111001.html
- 10 Filosofin ja poliittisen ajattelijan Hannah Arendtin (1906–1975) kuuluisa lausahdus on peräisin pian toisen maailmansodan jälkeen julkaistusta teoksesta *The Origins of Totalitarianism* (1951). Lainauksen suomennoksesta, ks. Hannah Arendt, *Totalitarismin synty* (2013). Suom. Matti Kinnunen. 2. p. Vastapaino, Tampere 2016, 423.
- 11 John McCainin varapresidenttiehdokkaana kampanjoinut Alaskan republikkaanikuvernööri Sarah Palin kutsui CNN:n haastattelussa lokakuussa 2008 maansa pikkukaupunkeja Yhdysvaltain puolesta toimiviksi tai Yhdysvalloille myönteisiksi (*pro-America*) alueiksi, ”todelliseksi Amerikaksi”. Ks. edition.cnn.com/2008/POLITICS/10/21/palin.sitroom/
- 12 Luonnehdinta ja jutun alun lainaus ovat peräisin dokumentaristi Michael Mooren ohjaamasta elokuvasta *Michael Moore in TrumpLand* (2016).